

УДК 364.4:316.464.4

DOI: 10.24144/2524-0609.2025.57.111-118

Максимовська Наталія Олександрівна

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна
maksimovskayas8@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-3028-5727>

Полянничко Анжела Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна
anpolian1990@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-3729-3452>

Іонова Ірина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна
ira_ionova@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-9284-9308>

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В
СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО: ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД**

Анотація. Актуальність статті зумовлена тим, що виклики для системи освіти сьогодення зумовлюють перегляд основних засад розвитку особистості здобувачів, зокрема в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти прифронтових територій. Метою статті є означення особливостей проєктного підходу до соціально-педагогічних механізмів забезпечення розвитку соціальної згуртованості студентської молоді. Під час дослідження використано методи наукової систематизації, узагальнення, аналізу провідних тенденцій проєктного підходу в освіті, збору даних анкетування та розробки соціально-педагогічного проєкту. Результатом є обґрунтування необхідності розробки нових засобів активізації здобувачів вищої освіти, їх громадянсько-професійної позиції. Для досягнення цього результату запропоновано створення безпечного соціокультурного простору в закладі вищої освіти, яке має забезпечити ефективну комунікацію та вироблення спільних соціально-позитивних рішень молоді для вдосконалення й подальшого розвитку продуктивних моделей познавчальної діяльності з метою згуртування спільноти та надання підтримки тим, хто її потребує.

Ключові слова: соціальна згуртованість, здобувачі освіти, соціокультурне середовище, проєктний підхід.

Вступ. Постановка перед нашою країною суворих викликів військової доби актуалізує розгляд теорії та практики тих явищ і процесів, які дозволяють суб'єктам соціуму вижити у випробуваннях, не втратити власну ідентичність, створити передумови подальшого прогресивного існування та розвитку держави. Нині уявлення про соціальну згуртованість розгалужується, оскільки застосовуються інформаційні, дистанційні технології, які опосередковано посилюють взаємодію і дозволяють робити процес згуртування, з одного боку, більш ефективним, з іншого – існує загроза розриву реальної взаємодії, яка є основою згуртованості. В умовах дистанційної освіти авангардна складова української молоді – сучасне студентство, яке має набувати ознак відповідального соціального лідера в усіх сферах життя, на жаль, не отримує досвід реального ефективного спілкування в прифронтових університетах. Становище ускладнюється через постійну небезпеку, ризики травми війни, втрату навичок ефективної комунікації, командної взаємодії, що потребує вирішення на основі новітніх підходів у соціальній роботі, зокрема серед здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми розвитку та посилення згуртованості, зокрема в локальному середовищі, зверталися вчені М.Бондаренко, С.Бабенко та О.Боровський [1], Т.Лях, Т.Спіріна та Є.Ковтун [11], С.Тютюнникова [18] та

ін. Сучасні підходи до визначення поняття «згуртованість» вивчають М.Гриненко [2], О.Дайнеко [3], В.Кирилюк [7], А.Колот [8], І.Трубавіна [17] та ін. Соціальну згуртованість студентів та проєктний підхід в сфері освіти досліджують, Н.Лапшова [9], Л.Романовська [13], А.Ковалевська та М.Стрижко [16] та ін.

Для аналізу соціальної згуртованості здебільшого застосовується середовищний підхід, який втілює поєднання ознак населення певної території та ресурсів середовища. Поглиблення розуміння явища згуртованості можливе шляхом дослідження певних соціальних груп та їх внеску в загальний добробут спільноти. Вочевидь, соціальна згуртованість може бути притаманна певній соціальній групі та мати специфічні ознаки залежно від ситуації життєдіяльності. Соціальний суб'єкт (людина, група, громада) володіють серед іншого певним рівнем усвідомленого єднання, взаємної довіри та співтворчості. Це стосується здобувачів вищої освіти, які певний час є соціальною групою у конкретному середовищі закладу освіти, отже, мають виявляти групову згуртованість, спрямовувати відповідальну активність на вдосконалення соціуму. Однак, в умовах воєнного стану, міграції студентської молоді, переважно дистанційної форми освіти у прифронтових університетах, посилюється увага до розробки нових засобів їх згуртування та активізації. Отже, невирішеною залишається проблема створення умов для розвитку та

реалізації соціальної згуртованості здобувачів вищої освіти прифронтових університетів.

Метою статті є аналіз розвитку соціальної згуртованості студентської молоді в умовах сучасних викликів і загроз, застосування для цього ресурсів соціокультурного середовища закладу вищої освіти, зокрема із застосуванням проєктного підходу. Завданнями є відстеження провідних аспектів згуртування здобувачів вищої освіти, презентація проєкту їх соціального єднання в умовах дистанційної освіти.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, порівняння, концептуальне соціально-педагогічне проєктування), надають змогу виробити наукову позицію стосовно проблематики розвитку соціальної згуртованості здобувачів вищої освіти в сучасних умовах; емпіричні (анкетування, опитування, спостереження, моніторинг безпечного освітнього простору та аналіз його функціонування, визначення провідних напрямів та форм реалізації проєктної діяльності), що уможливають пов'язання теорії з практикою і реалізацію соціально-педагогічного процесу.

Виклад основного матеріалу. Надаючи власну позицію щодо соціальної згуртованості в означеному вимірі, зазначимо деякі позиції, які покладатимуться в основу презентованого дослідження. По-перше, загальним контекстом вивчення явища соціальної згуртованості є її розуміння як традиційного явища для нашого народу, втілення ідеї гармонізації локальної спільноти, а також процесу запобігання суспільної руйнації в умовах сучасних викликів. По-друге, з огляду на специфіку соціальної роботи та соціально-педагогічної діяльності, розглядаємо процес розвитку соціальної згуртованості з різними соціальними групами як технологізований, системний та комплексний, що дозволяє обґрунтувати та створити умови для її розвитку. По-третє, вважаємо, що урізноманітнення діяльності з формування соціальної згуртованості здобувачів вищої освіти має відбуватися за допомогою дієвих засобів, серед яких освітні й соціокультурні є пріоритетними. По-четверте, серед технологій розвитку соціальної згуртованості превалюють ті, які ґрунтуються на суб'єктності та відповідальній активності суб'єктів соціуму.

Звертаючись до історії нашого народу, увагу привертає явище життя гуртом, взаємодопомога та взаємодітримка в скрутну годину, можливість почути, побачити, зрозуміти один одного, виробити спільну мету та йти до неї ефективно організуючи продуктивну взаємодію на рівні групи, спільноти, громади [15]. При цьому суттєву роль відіграють винайдені для цього процесу ресурси (людський капітал, відомі технології, засоби культури, освіти, надання соціальних послуг тощо). Життя в єдності завжди було притаманне спільнотам українців. «Гурт», «гуртове» супроводжувало життя наших пращурів протягом розвитку суспільства та держави. Соціальна допомога, соціокультурна діяльність стали засобом єднання для вироблення спільних рішень, винайдення ресурсів для добрих громадських справ, одухотворення діяльності спільнот.

В сучасній науці поняття «згуртованість» застосовується представниками різних наук (економіка, політологія, психологія, соціологія, безпека середовища, соціальна робота, педагогіка). Іноді дефініції «солідарність», «інтеграція», «консолідація» вважають синонімічними за змістом згуртованості. Методологічні принципи Концепції соціальної згуртованості були розроблені в 90-ті рр. минулого століття та покладені в основу соціальної політики держав Європейського союзу. У політичну стратегію Ради

Європи концепція була включена на другому Саміті голів держав та урядів в 1997 р. У 1998 р. був затверджений Європейський комітет з питань соціальної згуртованості (CDCS) [18, с.47]. Нині це явище залишається в фокусі наукових досліджень, що підкреслює його важливість для розвитку спільнот. Наукові підходи до визначення поняття «згуртованість» обґрунтовані вітчизняними дослідниками [1; 2; 3; 7; 8; 11; 17; 18].

Погоджуємося з думкою А. Колот, що соціальна згуртованість «це включеність і участь членів суспільства у політичному, економічному та культурному житті; це почуття солідарності й належності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства [8, с.11]. Тому, на нашу думку, згуртованість може включати в себе солідарну позицію, консолідовані дії, інтегровану спільну діяльність. Отже, згуртованість є загальним охоплюючим поняттям по відношенню до інших.

Згідно з аналітичною доповіддю, «досягнення високого рівня згуртованості громад виявляється, передусім, через: здатність громади об'єднуватись на основі спільних цілей розвитку; активність участі населення у вирішенні проблем місцевого значення; утримання високого рівня довіри до соціальних інститутів; посилення відповідальності громад за вирішення місцевих проблем; поліпшення взаємодії між владою, бізнесом та громадськістю» [4, с.14]. Отже, переважно згуртованість розглядається на рівні певної території, локальної громади, однак, може поширюватися і на ширший простір. Автори аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень та інших досліджень [14] визначають властивості, які свідчать про згуртованість громади: комунікативність, відчуття приналежності, громадянська солідарність, спільний образ майбутнього [4]. Спираючись на пропоновані ознаки, можна зауважити, що саме засоби освіти й соціокультурної діяльності, їх формати та новітні технології забезпечують вказані показники.

«Соціальна згуртованість є складним, але важливим для вивчення концептом, оскільки розуміння соціальної згуртованості зумовлює розуміння складників цього концепту: взаємодопомоги, довіри, сприйняття відмінності, сприйняття справедливості, громадську включеність тощо», доводять фахівці і тим самим вказують на певні механізми розвитку через актуальні напрями просування до мети високого рівня єднання населення [1, с.64]. Оскільки освіта і культура єднають, активізують, визволяють, то саме ці механізми мають бути запроваджені як в локальному середовищі, так і в освітньому соціокультурному просторі.

Власне, розуміння соціокультурного простору в ключових ознаках походить від поняття «культура». На противагу природному буттю людство створило механізми захисту, розвитку, єднання задля виживання та подальшого прогресу. З позицій гуманітарних наук сьогодення, поняття «культура» аналізується як системна матриця людського буття та сфера, де здійснюється культурна діяльність [12]. Однак, беззаперечно, сутність культури має соціальне підґрунтя. Отже, з'являються соціокультурні можливості свідомо пропоновані для цілеспрямованої діяльності, зокрема для підвищення рівня соціальної згуртованості. Взаємозумовленість культури і соціальних процесів є безумовними і досліджуватимуться в динаміці за будь-яких часів відповідно до об'єктивних потреб науки та практики. Індикатором розвитку людського соціуму є рівень культури, водночас, без соціуму не

можна собі уявити моделі і формати культури.

Основи згуртованості було сформовано серед українського студентства ще за часів появи перших установ вищої освіти. У період XVI-XVIII ст. перші заклади вищої освіти уособлювали тенденції культурно-національного відродження та реалізовували просвітницьку місію через підготовку релігійників та інтелектуалів, створювалося соціокультурне ідеальне уявлення про студентство, в якому об'єднувалися ролі богослова, інтелектуала та громадянина, виокремлювалися передусім наукова та мистецька виховні сфери. У XIX – на поч. XX ст. становлення соціальної групи студентської молоді, регулювання життєдіяльності в установі вищої освіти стали підґрунтям для того, що мистецька діяльність, студентське самоврядування та громадська робота студентської молоді стали тими видами активності, які сприяли формуванню особистості здобувача і прояву ними власної соціальної активності. Місія закладів вищої освіти в радянській країні змінилася: відбувається формування прошарку радянської інтелігенції, яка мала слугувати потребам держави, освітні та позаосвітні потреби формувалися відповідно до суспільних вимог підготовки радянської інтелігенції. Водночас, розгалужувалася інфраструктура студентської поза навчальної діяльності, здійснюється регламентована соціально-корисна діяльність поза межами закладу вищої освіти (далі ЗВО) [12]. Здобуття незалежності нашої держави сприяло розвитку національної системи вищої освіти у зв'язку з євроінтеграційними процесами, реформуванню змісту та структури підготовки майбутніх фахівців.

В сучасних умовах жорстких викликів доби воєнного часу, актуалізується не тільки інтенсивна підтримка розвитку згуртованості здобувачів, але й застосування для цього нових можливостей дистанційного соціокультурного освітнього середовища. На часі запровадження проектного підходу до організації освітнього процесу у вищій школі та формування особистості інтелектуальних лідерів країни.

В процесі протистояння епідемії коронавірусної хвороби, а надто з настанням активної фази війни на прифронтових територіях запроваджено дистанційну форму навчання в системі вищої освіти. Це зумовило трансформацію взаємодії в студентській спільноті, що мало подекуди негативні наслідки у вигляді розпорошеності, втраті активної позиції відповідального лідерства, поширення соціального нігілізму серед здобувачів вищої освіти. На нашу думку, в умовах дистанційної освіти дещо нівелюються межі освітнього середовища, актуальним стає об'єднаний дистанційний освітній й соціокультурний простори, які водночас забезпечують здобуття компетентностей, знань і навичок професійної діяльності та дозволяють розвивати особистість здобувача в академічній групі, сприяти вияву соціальної згуртованості студентської спільноти. Інструменти дистанційної освіти сприяють сприйняттю навчального контенту та позанавчальної діяльності як об'єднаних видів взаємодії в дистанційному соціокультурному просторі, доповнюють одна одну, створюють умови для соціального становлення майбутнього фахівця. Така інтеграція забезпечує зацікавлену безпосередню участь здобувачів із застосуванням засобів дистанційної комунікації. Сучасне соціокультурне середовище ЗВО є поєднанням застосунків дистанційного навчання із комунікацією в позанавчальних віртуальних спільнотах здобувачів. Такий комбінований підхід має власні переваги щодо традиційної форми освітньої взаємодії, оскільки дозволяє здобувачам відчувати себе творцями соціального осеред-

ку в онлайн-середовищі. Поєднання з традиційною освітньою офлайн діяльністю посилює можливості соціокультурного простору закладу освіти. Інтерактивність, креативність, інтеграційність забезпечують можливості для динамічного зв'язку, ефективного спілкування, здатністю поступово засвоювати освітні завдання та приймати спільні рішення згуртованої спільноти молоді, що навчається у ЗВО.

Саме в такому просторі має формуватися соціальна згуртованість здобувачів вищої освіти. Розуміємо її як процес і результат включеності і участі здобувачів вищої освіти в соціокультурне середовище закладу та громади, активізація групової солідарності і відповідального лідерства, приналежності до спільноти, що заснована за ефективному використанні ресурсів дистанційного соціокультурного простору студентства. Для розвитку соціальної згуртованості має застосовуватися соціально-педагогічний підхід до організації позанавчальної діяльності ЗВО.

Важливим інструментом діагностування прогресу розвитку соціальної згуртованості є її рівні, критерії та показники в групі здобувачів вищої освіти. На основі загальних характеристик соціальної згуртованості, з урахуванням групової динаміки в системі освіти, можливостей дистанційного освітнього середовища, визначаємо високий, середній, низький рівень згуртованості, мотиваційний, якостей особистості, діяльнісний критерії. Така послідовність критеріїв як підстав для оцінки досліджуваної комплексної знаки здобувачів дозволяє визначити ціннісне підґрунтя та вмотивованість студентської молоді, виявлення їх у певних якісних ознаках та відстежити у реальній просоціальній діяльності. Показниками відповідно є: мотиваційний критерій – інтерес і ціннісне ставлення до спільної взаємодії у процесі здобуття професії та громадській участі, мотивація до групової взаємодії, сформованість соціальних потреб під час здобуття освіти; якостей особистості – схильність до перетворювальної соціально-позитивної активності, організаційність та комунікативність в дистанційному освітньому середовищі, соціальна креативність; діяльнісний – активна консолідована взаємодія з іншими в процесі реалізації професійно-громадських інтересів, створення нових форматів соціокультурної діяльності в умовах співтворчості, відповідальна участь в удосконаленні соціуму та громади.

Для обґрунтування подальшої діяльності в соціокультурному середовищі ЗВО було застосовано верифіковану методику визначення індексу групової згуртованості Сішора. Вона складається з п'яти запитань і була адаптована до групи здобувачів вищої освіти. Зокрема серед запитань: Як би ви оцінили приналежність до групи, чи перейшли б ви в іншу групу, якщо трапилася би така можливість, які стосунки у членів вашої групи, які у вас стосунки з куратором, яке ставлення до навчання у вашому колективі? На кожне запитання передбачається декілька варіантів відповідей, які оцінюються за балами. Максимально можна отримати 19 балів, мінімально – 5. Відповідно до отриманого показника, вище 15 балів позначає високий рівень групової згуртованості, чотири і нижче – низький рівень. Для зручності опитування було створено Google форму, яку заповнювали здобувачі. В опитування взяло участь 12 студентських груп Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка з другого по четвертий курс навчання, які з першого курсу вчилися з використанням технологій дистанційної освіти. Загалом в дослідженні взяло участь 378 здобувачів вищої освіти. Отримані результати представлені на діаграмі 1.

Діаграма 1.

Як бачимо, кількість здобувачів з низьким та нижчим середнього загалом складає 44 %, що є доволі тривожним показником. Однак, 34 % середнього рівня надає надію на поступове підвищення соціальної згуртованості у подальшій діяльності.

Додатково було проведено інтерв'ю здобувачів тих самих академічних груп для уточнення ознак соціальної згуртованості відповідно до наведених вище критеріїв. Зокрема з'ясувалося, чи можуть представники груп виявляти соціальну ініціативу, реалізовувати креативні рішення в позанавчальній діяльності, проявляти відповідальне лідерство у локальному середовищі. Здобувачами було проявлено здебільшого нейтральну та нігілістичну позицію щодо спільних результативних дій в соціокультурному середовищі ЗВО. За результатами комплексної діагностики, було визначено необхідність розробки проєкту з розвитку соціальної згуртованості здобувачів.

З метою гармонізації набуття соціальної згуртованості здобувачів освіти в дистанційному соціокультурному середовищі закладу вищої освіти, актуалізується проєктний підхід до планування і реалізації освітніх технологій. Проєктний підхід в освіті досліджено О. Беспалько, В. Карпенко, Л. Романовською, А. Семез, М. Стрижко та ін. Проєкт являє собою чітку конструкцію передбачених змін. На думку вчених та практиків, цей інструмент діяльності загалом передбачає:

- вироблення стратегії та тактики настання конкретних змін, що мають конкретну мету, чіткий план реалізації, необхідні ресурси, компетентну команду, виважений результат;
- застосування дизайн-мислення та системного прогнозування для уявлення певного результату проєктної діяльності;
- поступове крокування шляхом реалізації запланованих дій для досягнення запланованого і отримання ефективних змін;
- виважена координація діяльності під час планування та реалізації життєвого циклу проєкту;
- аналіз ефективності та корекція подальших дій за необхідності.

Оскільки проєктний підхід охоплює всі аспекти освітньої діяльності, зокрема в закладі вищої освіти, соціально-педагогічний процес також може бути технологізований та розроблений як проєкт. Зокрема це стосується такої соціально-педагогічної мети як роз-

виток згуртованості студентської молоді. Соціально-педагогічний напрям проєктної діяльності в сфері освіти передбачає врахування теоретичних підвалин соціальної педагогіки, зокрема соціальний розвиток здобувачів, розвиток групи студентської молоді, педагогізація середовища закладу вищої освіти. Під час реалізації вказаного підходу активно залучаються до діяльності студенти, оскільки вони стимулюються до вироблення соціально-творчих ідей, які можуть бути запроваджені, й згуртувати креативне ком'юніті молоді.

В Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка на кафедрі соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності навчально-наукового інституту педагогіки і психології було розроблено соціально-педагогічний проєкт розвитку соціальної згуртованості та створення студентського безпечного простору в прифронтовому університеті. Актуальність проєкту зумовлена тим, що унаслідок воєнних дій багато студентів були вимушені залишити свої домівки та шукати нові можливості для життя і освіти в безпечніших умовах. Здобувачі вищої освіти, які знаходяться у прифронтових громадах, вимушено переселені студенти, які залишилися в країні, однак, через повномасштабне вторгнення перебувають у стані психічного напруження і соціальної невизначеності, потребують соціального супроводу. Через складну безпекову ситуацію у прифронтових університетах дистанційний освітній процес призводить до браку належного спілкування з викладачами, представниками академічних груп, що актуалізує необхідність додаткової психосоціальної підтримки. Актуалізується необхідність формування ролі соціального лідера студентством, розвитку згуртованості під час дистанційного навчання, надання допомоги тим, хто її потребує, формування соціокультурних компетентностей, реабілітація травми війни, виявлення ініціатив для допомоги іншим. Отже, проєкт спрямований на організацію поліфункціонального соціокультурного середовища у прифронтовому університеті на засадах відкритості та взаємодії для комунікації студентської молоді.

Унікальність проєкту полягає в удосконаленні соціально-виховної роботи зі студентством під час війни в умовах дистанційної освіти, здобуття суб'єктності шляхом реалізації соціальних ініціатив. Проєктна діяльність ґрунтується на тому, що обмеження, які зумовлені кризовими явищами в сус-

пільстві і освіті, мають долатися шляхом організації взаємодії студентів, вироблення ними спільних ініціатив, підтримка з боку викладацької спільноти та соціальних осередків.

Метою розробленого проекту є розвиток соціокультурного осередку в прифронтовому університеті, формування соціальної загартованості і згуртованості студентської молоді, розбудова безпечного студентського простору соціальної підтримки за сприяння державних і громадських організацій. Завдання полягають у створенні функціональної студентської спільноти у прифронтовому університеті, організація безпечного простору, стимулювання позитивної взаємодії, вироблення й реалізація студентських ініціатив, проведення різноманітних заходів з метою забезпечення згуртування та стійкості в умовах воєнного стану, утворення соціального партнерства з інституціями громади в університеті, волонтерська допомога тим, хто її потребує.

Цільова аудиторія проекту: здобувачі вищої освіти. Конкретним результатом є організоване сприятливе безпечне середовище в університеті, дібрані ефективні методи для згуртування здобувачів, залучені представники громадського й соціокультурного сектору, підвищено якість взаємодії в прифронтовому університеті, вироблено навички ініціативності та згуртованості студентської молоді.

Під час розробки проекту було застосовано методи обґрунтування та оцінки подальшої діяльності. Зокрема Модель 7 START, яка передбачає відповіді на запитання для чого проект, де ми робимо проект, що саме ми робимо, коли і як довго ми будемо робити проект, хто наша цільова аудиторія, хто наш персонал, як будемо впроваджувати проект. Також використовувалася техніка SMART аналізу для визначення цілей проекту (чітких, вимірюваних, досяжних, релевантних, обмежених у часі). Було застосовано SWOT-аналіз проекту для виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз під час реалізації проекту. Відомий інструмент Ієрархія структури робіт (ICP) дозволяє сформулювати компоненти діяльності у системній послідовності. Діаграма Ганта використана для ілюстрації графіка робіт за проектом.

Для збільшення рівня обґрунтованої якості пропонуваного проекту використано методику формулювання цілей проекту – smart аналіз. Цілі поділяються на Specific (чіткі): створення інфраструктури студентського простору соціальної підтримки в прифронтовому університеті; забезпечення безпечного функціонування простору в онлайн та офлайн форматах; розробка програми конкретних дій для соціального згуртування студентства та виявлення ініціатив соціальної підтримки; реалізація запланованого шляхом запровадження тренінгів, майстер-класів, воркшопів та інших видів діяльності. Цілі Measurable (вимірювані): оздоблення безпечного приміщення університету (ремонт, технічне оснащення, мультимедійне обладнання, меблі); організація серії заходів; залучення здобувачів протягом року. Цілі Achievable (досяжні): забезпечити підтримку керівництва університету, інших стейкхолдерів проекту (підписання договорів); співпраця з інституціями соціокультурного простору; залучення фахівців для проведення тренінгів та ін. Цілі Relevant (релевантні): створення умов для безпечної співпраці здобувачів освіти з метою посилення згуртованості, виявлення відповідального лідерства, підтримки студентських ініціатив, забезпечення проведення запланованих форм роботи, виявлення ефективності реалізованих методик взаємодії в безпечному просторі соціальної підтримки, підготовка здобувачів до висування та

реалізації соціокультурних та соціальних ініціатив з підтримки тих, хто цього потребує. Цілі Time-Bound (Обмежені в часі): до початку нового навчального року завершити створення приміщення для простору соціальної підтримки, за вересень провести зустрічі зі стейкхолдерами та узгодити спільні дії, з жовтня 2025 р. систематично проводити заплановані форми роботи в безпечному просторі, вчасно моніторити перебіг процесу реалізації проекту, заплановано оцінити остаточну ефективність діяльності в межах проекту.

Для оцінки переваг та ризиків проекту було використано методику SWOT-аналізу. Виявлено, що до сильних сторін проекту можна віднести наявність компетентної команди, можливість створення безпечної локації, залучення фахівців громади, вияв соціальної активності студентів, ініціативна участь студентського самоврядування в діяльності. Серед слабких сторін: розташування закладу у прифронтовій території, брак ресурсів, відтік студентів, недостатня вмотивованість учасників, відсутність підтримки в соціокультурному середовищі. Визначено також можливості проектної діяльності: співпраця з громадськими організаціями міста, соціокультурна підтримка закладів культури і освіти, підтримка адміністрації міста, впровадження соціальних ініціатив здобувачів, посилення соціальної місії ЗВО. Визначення загроз (обмеження переміщенням містом і областю, руйнації та бойові дії, відтік фахівців, фінансові ризики, передчасне закриття проекту) дозволяє врахувати ризики, що можуть спіткати проектну діяльність.

Учасниками проекту окрім цільової групи здобувачів вищої освіти є також власне заклади вищої освіти, які мають забезпечити безпечний простір, підтримку реалізації проекту на рівні університету, компетентних кадрів для організації взаємодії у студентській спільноті. Студентське самоврядування як стейкхолдери проекту мають забезпечити вироблення та реалізацію соціальних ініціатив, сприяти підтримці студентської молоді, допомогти у проведенні тренінгів, фокус-груп, опитувань, популяризації проекту на рівні закладу. Серед активних учасників передбачаються органи місцевого самоврядування, оскільки освітня установа тісно взаємодіє урядовим, комерційним та третім сектором суспільства. Завдяки цьому відбувається правова підтримка, супровід взаємодії з установами соціальної, освітньої та соціокультурної сфер, допомога у залученні державних та приватних інвесторів задля отримання фінансування окремих заходів, укладання з ними договорів та меморандумів про співпрацю. Активізація взаємодії з громадським сектором, розширення можливостей для реалізації соціальних та волонтерських ініціатив здобувачів вищої освіти. Благодійні фонди уможливають надання фінансової підтримки, забезпечення тренерами і менторами під час проведення тренінгів, семінарів тощо. Центри надання соціальних послуг, установи сфери культури забезпечують надання можливості реальної взаємодії з різними соціальними групами для реалізації підтримки та організації спільної діяльності, волонтерських ініціатив, культурно-дозвілєвої діяльності.

Окремої уваги потребують методи забезпечення результату: заходи, проведення яких має на меті підтримку ментального здоров'я студентів, формування життєстійкості і згуртованості на прифронтових територіях, надання соціальної і психологічної підтримки вразливим і пільговим категоріям молоді, підвищення (розвитку) громадянської свідомості (ініціативності). Простір має слугувати майданчиком

для різноманітної діяльності студентів (воркшопи, тренінги, дозвіллієва та ігрова діяльність, коворкінг, фокус-групи тощо). Методи і форми реалізації проєкту: тренінги соціальної згуртованості, воркшопи з розвитку соціальних ініціатив, мозкові штурми з вироблення напрямів підтримки, квести, зокрема й вебквести, з розвитку креативності, конкурс студентських проєктів, майстер-клас зі створення контенту в соціальних мережах, конференція молодих учених, дослідження потреб громади тощо.

Висновки. Презентований проєкт студентського безпечного простору в прифронтовому університеті дозволяє розвивати соціальну згуртованість, застосовувати для цього різноманітні, зокрема дистанційні технології. Виявлено, що загальним контекстом вивчення явища соціальної згуртованості є її розуміння як традиційного явища для українців, урізноманітнення діяльності з формування соціальної згуртованості здобувачів вищої освіти має відбуватися за допомогою дієвих засобів, серед яких освітні й соціокультурні є ефективними, серед технологій розвитку соціальної згуртованості переважають суб'єкт-орієнтовані. Визначено, що взаємозумовленість культури і соціальних процесів є безумовними і досліджуватимуться в динаміці за будь-яких часів відповідно до об'єктивних потреб науки та практики. Досліджено, що в сучасних умовах воєнного часу, актуалізується не тільки інтенсивна підтримка розвитку згуртованості здобувачів, але й застосування для цього нових можливостей дистанційного соціокультурного освітнього середовища. Розуміємо соціальну згуртованість здобувачів ЗВО як процес і результат включеності і участі здобувачів вищої освіти

в соціокультурне середовище закладу та громади, активізація групової солідарності і відповідального лідерства, приналежності до спільноти, що заснована на ефективному використанні ресурсів проєктного підходу та дистанційного соціокультурного простору закладу освіти. В процесі дослідження було застосовано верифіковану методику визначення індексу групової згуртованості Сішора. З метою гармонізації набуття соціальної згуртованості здобувачів освіти в дистанційному соціокультурному середовищі закладу вищої освіти, було розроблено соціально-педагогічний проєкт розвитку соціальної згуртованості та створення студентського безпечного простору в прифронтовому університеті. Актуальність проєкту зумовлена тим, що через складну безпекову ситуацію у прифронтових університетах дистанційний освітній процес призводить до браку належного спілкування з викладачами, представниками академічних груп, що актуалізує необхідність розвитку соціальної згуртованості здобувачів. Унікальність проєкту полягає в удосконаленні соціально-виховної роботи зі студентством під час війни в умовах дистанційної освіти, здобуття цією соціальною групою суб'єктності шляхом реалізації соціальних ініціатив. Метою розробленого проєкту є розвиток соціокультурного осередку в прифронтовому університеті, формування соціальної загартованості і згуртованості студентської молоді, розбудова безпечного студентського простору соціальної підтримки за сприяння державних і громадських організацій. Перспектива подальшого дослідження полягає у реалізації розробленого проєкту і визначенні його результативності з подальшим коректуванням результатів.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувалися при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Бондаренко М., Бабенко С., Боровський О. Соціальна згуртованість в Україні (досвід аплікації методики Bertelsmann Stiftung до даних Європейського соціального дослідження). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія. 2017. №1(8). С.58–65.
2. Гриненко А.М., Кирилюк В.В. Сучасні підходи щодо визначення понять соціальної згуртованості та соціального капіталу. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2017. № 1. С.135–141.
3. Дейнеко О. Соціальна згуртованість та соціальна солідарність: у пошуках змістовного розмежування. Грані. 2021. Том 24. №6. С.81–89.
4. Економічні засади сприяння згуртованості громад: аналіт. доп. / [Химинець В.В., Головка А.А., Жаліло Я.А. та ін.]. Київ: НІСД, 2022. 52 с.
5. Згуртованість: психологічний та соціологічний виміри інтерпретації [Електронний ресурс]: матер. фахової дискусії 05.06.2023 р. / упорядник В.М.Духневич. Київ: ІСПП НАПН України, 2023. 97 с.
6. Карпенко В.І. Проєктно-орієнтований підхід до управління в освіті. Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2012. №1(34). С.128–132.
7. Кирилюк В., Колядич О., Шевчук О. Соціальна безпека та згуртованість: сучасні підходи щодо їх взаємодії. Економічний аналіз. 2023. Том 33. №1. С.59–65.
8. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів. Україна: аспекти праці. 2009. № 7. С.11–19.
9. Лапшова Н.С. Чинники групової згуртованості студентських груп гуманітарного і технічного профілю. Psychological journal. 2020. Volume 6. Issue 4. pp 150-158.
10. Луцанінова О. Дистанційне навчання студентів в умовах війни: латентна сила мета навичок. Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика». Серія «Педагогіка». 2022. Випуск 13(25). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/460/400>.
11. Лях Т., Спіріна, Т., Ковтун, Є. Розвиток соціальної згуртованості територіальної громади. Ввічливість. Humanitas, 2023. № 3. С.53–60.
12. Максимовська Н.О. Соціально-педагогічна діяльність зі студентською молоддю у сфері дозвілля: анімаційний підхід. Монографія Харків : Друк ТОВ «Тім Пабліш Груп», 2015. 368 с.
13. Романовська Л.І. Специфіка соціального проєктування у професійній діяльності соціальних працівників. Теорія і методика професійної освіти. 2020. Вип. 21. Т.3. С.97-100.
14. Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними індексів RESCORE 2023 ТА SCORE 2021. Частина 1. Україна, 2024.
15. Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму / [О.Г.Злобіна, М.О.Шульга, Л.Д. Бевзенко та ін.]; за

- наук.ред. О.Г.Злобіної. Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. 276 с.
16. Стрижко М.А., Ковалевська А.В. Концептуальні основи розробки соціальних проєктів організацій. Молодий вчений. 2021. №3(91). С.372–378.
 17. Трубавіна І. Напрямки забезпечення соціальної згуртованості населення в умовах воєнного стану/ Матеріали IV Міжнародної наукової конференції „Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки“, 18-19 квітня 2024 року. Т.: ФОП Паліяніца В.А., 2024. С.43–47.
 18. Тютюнникова С.В., Бєрєно О.В. Соціальна згуртованість суспільства як фактор підвищення якості життя в умовах четвертої промислової революції. Економічна теорія та право. 2019. № 4 (39). С.46–64.

References

1. Bondarenko, M., Babenko, S., & Borovskiy, O. (2017). Sotsialna zghurtovanist v Ukraini (dosvid aplikatsii metodyky Bertelsmann Stiftung do danykh Yevropeiskoho sotsialnoho doslidzhennia) [Social cohesion in Ukraine (experience of applying the Bertelsmann Stiftung methodology to the European Social Survey data)]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Sotsiologhiia*, 1(8), 58–65. [in Ukrainian].
2. Hrynenko, A.M., & Kyryliuk, V. V. (2017). Suchasni pidkhody shchodo vyznachennia poniat sotsialnoi zghurtovanosti ta sotsialnoho kapitalu [Modern approaches to defining the concepts of social cohesion and social capital]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, 1, 135–141. [in Ukrainian].
3. Deineko, O. (2021). Sotsialna zghurtovanist ta sotsialna solidarist: u poshukakh zmistovnoho rozmezhuвання [Social cohesion and social solidarity: in search of meaningful distinctions]. *Hrani*, 6, 81–89 [in Ukrainian].
4. Khymynets, V.V., Holovka, A.A., & Zhalilo, Ya.A. (2022). *Ekonomichni zasady spriannia zghurtovanosti hromad* [Economic principles of promoting community cohesion]. NISD. [in Ukrainian].
5. Dukhnevych, V.M. (Ed.). (2023). *Zghurtovanist: psykholohichni ta sotsiologichni vymiry interpretatsii* [Cohesion: Psychological and Sociological Dimensions of Interpretation]. ISPP NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].
6. Karpenko, V.I. (2012). Proiektno-orientovanyi pidkhid do upravlinnia v osviti [Project-oriented approach to management in education]. *Visnyk NTUU«KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedagogika*, 1(34), 128–132. [in Ukrainian].
7. Kyryliuk, V., Koliadych, O., & Shevchuk, O. (2023). Sotsialna bezpeka ta zghurtovanist: suchasni pidkhody shchodo yikh vzaiemodii [Social security and cohesion: modern approaches to their interaction]. *Ekonomichniy analiz*, 1(33), 59–65. [in Ukrainian].
8. Kolot, A. (2009). Sotsialna zghurtovanist yak doktryna zabezpechennia stiikosti rozvytku suspilstva v umovakh hlobalnykh vykykiv [Social cohesion as a doctrine for ensuring the sustainability of social development in the face of global challenges]. *Ukraina: aspekty pratsi*, 7, 11–19. [in Ukrainian].
9. Lapshova, N. S. (2020). Chynnyky hrupovoi zghurtovanosti studentskykh hrup humanitarnoho i tekhnichnoho profilu [Factors of group cohesion of student groups of the humanitarian and technical profile]. *Psychological journal*, 6(4), 150–158. [in Ukrainian].
10. Luchaninova, O. (2022). Dystantsiine navchannia studentiv v umovakh viiny: latentna syla meta navychok [Distance learning for students in wartime: the latent power of meta skills]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka*. Seriia «Pedagogika», 13(25). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/460/400> [in Ukrainian].
11. Liakh, T., Spirina, T., & Kovtun, Ye. (2023). Rozvytok sotsialnoi zghurtovanosti terytorialnoi hromady [Development of social cohesion of the territorial community]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 53–60. [in Ukrainian].
12. Maksymovska, N. O. (2015). *Sotsialno-pedahohichna diialnist zi studentskoiu moloddiu u sferi dozvillia* [Socio-pedagogical activities with student youth in the field of leisure]. Druk TOV «Tim Publish Hrup». [in Ukrainian].
13. Romanovska, L. I. (2020). Spetsyfika sotsialnoho proiektuvannia u profesiinii diialnosti sotsialnykh pratsivnykiv [Specificity of social design in the professional activities of social workers]. *Teoriia i metodyka profesiinoy osvity*, 21, 97–100. [in Ukrainian].
14. Sotsialna zghurtovanist v Ukraini: tendentsii za danymy indeksiv RESCORE 2023 TA SCORE 2021 [Social cohesion in Ukraine: trends according to the RESCORE 2023 and SCORE 2021 indices] (2024). P.I. [in Ukrainian].
15. Zlobina, O.H., Shulha, M.O., & Bevzenko, L.D. (2016). *Sotsialno-psykholohichni chynnyky intehtatsii ukrainskoho sotsiumu* [Socio-psychological factors of integration of Ukrainian society]. Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
16. Stryzhko, M. A., & Kovalevska, A. V. (2021). Kontseptualni osnovy rozrobky sotsialnykh proiektiv orhanizatsii [Conceptual foundations for developing social projects for organizations]. *Molodyi vchenyi*, 3(91), 372–378. [in Ukrainian].
17. Trubavina, I. (2024). Napriamky zabezpechennia sotsialnoi zghurtovanosti naselennia v umovakh voiennoho stanu [Directions for ensuring social cohesion of the population under martial law]. *Proceedings of international conference – Voienni konflikty ta tekhnohenni katastrofy: istorychni ta psykholohichni naslidky* (pp.43–47). FOP Palianytsia V.A. [in Ukrainian].
18. Tiutiunnykova, S.V., & Berveno, O.V. (2019). Sotsialna zghurtovanist suspilstva yak faktor pidvyshchennia yakosti zhyttia v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii [Social cohesion of society as a factor in improving the quality of life in the conditions of the fourth industrial revolution]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, 4(39), 46–64. [in Ukrainian].

Статус статті: Отримано: 13.09.2025 Прийнято: 16.10.2025 Опубліковано: 30.10.2025

Maksimovska Nataliya

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Professor of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities
Sumy State Pedagogical University named after A.S.Makarenko, Sumy, Ukraine

Polianychko Anzhela

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Head of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities
Sumy State Pedagogical University named after A.S.Makarenko, Sumy, Ukraine

Ionova Iryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Head of the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities, Sumy State Pedagogical
University named after A.S.Makarenko
Sumy, Ukraine

**DEVELOPMENT OF SOCIAL COHESION OF STUDENTS IN THE SOCIO-CULTURAL
ENVIRONMENT OF THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION: A PROJECT APPROACH**

Abstract. The relevance of the article is due to the fact that the challenges for the current education system necessitate a review of the basic principles of the development of the personality of applicants, in particular in the socio-cultural environment of a higher education institution in front-line territories. The purpose of the article is to determine the features of the project approach to socio-pedagogical mechanisms for ensuring the development of social cohesion of student youth. The research used methods of scientific systematization, generalization, analysis of leading trends in the project approach in education, collection of survey data and development of a socio-pedagogical project. The result is a justification for the need to develop new means of activating higher education applicants, their civic and professional position. The purpose of the developed project is to develop a socio-cultural center in a front-line university, form social hardening and cohesion of student youth, and build a safe student space of social support with the assistance of state and public organizations. It has been established that the social cohesion of higher education students is a process and result of the inclusion and participation of higher education students in the socio-cultural environment of the institution and the community, the activation of group solidarity and responsible leadership, belonging to the community, which is based on the effective use of resources of the project approach and the distance socio-cultural space of the educational institution. To achieve this result, it is proposed to create a safe socio-cultural space in a higher education institution, which should ensure effective communication and the development of joint socially positive decisions for young people to improve and further develop productive models of extracurricular activities in order to unite the community and provide support to those who need it.

Keywords: social cohesion, students, socio-cultural environment, project approach.